

Beter dokteren door **De Toverberg**

Waarom artsen romans moeten lezen

Studenten in Amsterdam en Leiden krijgen onderwijs in het vak literatuur en geneeskunde. Romans lezen zou empathie kweken, het structureervermogen verbeteren en voorkomen dat dokters de wens als werkelijkheid gaan zien. Michiel Hordijk

Literatuur en geneeskunde – kortweg LitMed – valt onder de ‘medical humanities’, de vakgebieden waar geneeskunde en disciplines als de taal- en letterkunde, sociale wetenschappen en kunst elkaar raken. Medisch psycholoog Ad Kaptein geeft sinds vorig jaar een honours class LitMed aan (bio)medische studenten van de Universiteit van Leiden. ‘Het is een jong veld’, vertelt hij. ‘Over de definitie wordt dan ook nog veel gesteggeld. Ik zou zeggen dat LitMed

het wetenschappelijk onderzoek is van literatuur, met het oog op verdieping van het begrip voor de zieke mens. Dit begrip moet dan vervolgens weer vertaald worden in vaardigheden om het verhaal van de patiënt te integreren in medisch handelen.’

Warme dokter

Volgens Kaptein kunnen artsen door literatuur te lezen aan hun inlevingsvermogen werken. ‘Neem de roman *Duivelskermis*. In dit autobiografische boek beschrijft Gerit Krol zijn worsteling met de ziekte van Parkinson. Het is daarbij erg moeilijk om psychologisch mee te bewegen met de hoofdpersoon, die allerlei hallucinaties door zijn medicatie krijgt. Door toch te proberen om je in die persoon in te leven, kweek je als arts empathie, een vaardigheid die van pas komt bij de omgang met patiënten. Een warme dokter geeft aantoonbaar betere zorg, dat is wetenschappelijk onderbouwd.’

Arko Oderwald geeft aan het VUmc een keuzevak en een honours class literatuur en geneeskunde. Ook is hij als redacteur betrokken bij de totstandkoming van een boekenreeks waarin geneeskunde en literatuur samenvloeien (zie kader). Oderwald vertelt hoe hij eens aan een zaal vol artsen uitlegde dat patiënten een diagnose vaak als een vonnis ervaren. ‘Maar het is helemaal geen vonnis, zei een arts toen. Dat kan wel zijn, antwoordde ik, maar de patiënt ervaart het wel zo en als arts ben jij degene die het vonnis voltrekt. De consequenties van zoiets kunnen heel mooi in een roman worden uitgewerkt.’

Hersenschimmen

‘Als dokters kijken we in eerste instantie heel technisch naar een patiënt’, zegt Joost Haan, neuroloog en (mede) auteur van boeken over ziekte in de literatuur. ‘Wat kan

beeld: AIS

Wat iedere medische student moet lezen

(De keuze van Arko Oderwald)

- Thomas Mann, *De Toverberg*, 1924 (tbc en sanatorium, Nobelprijswinnaar)
- Malcolm Lowry, *Onder de Vulkaan*, 1947 (alcoholverslaving)
- Italo Svevo, *De bekentenissen van Zeno*, 1923 (hypochondrie)
- John Coetzee, *IJzertijd*, 1994 (kanker, Nobelprijswinnaar)
- Albert Camus, *De Pest*, 1947 (Nobelprijswinnaar)

Lekker leesbare kost om mee te beginnen

- Philip Roth, *Nemesis*, 2010 (polio)
- Samuel Shem, *Het huis van God*, 1978 (ziekenhuis)
- Matt Cohen, *De Spaanse dokter*, 1984 (historisch)
- Jonathan Franzen, *De Correcties*, 2001 (o.a. parkinson)
- Bert Keizer, *Het refrein is Hein*, 1994 (verpleeghuis)

Nog veel meer medisch relevante romans en verhalen kun je vinden bij dit artikel op www.artsinspe.nl

hij, wat kan hij niet. Toch moeten we ook een soort gevoel voor de situatie van de patiënt hebben. Sommige boeken zijn daar zeer bruikbaar voor. In *Hersenschimmen* beschrijft Bernlef bijvoorbeeld hoe de gedachtewereld van iemand met Alzheimer langzaam afbrokkelt.'

'LitMed zou op alle medische faculteiten verplicht moeten worden gesteld'

Ook *De Toverberg* van Thomas Mann wordt genoemd als een must voor elke (aanstaande) dokter. 'Deze roman snijdt problemen rond ziekte en gezondheid aan die er nog steeds zijn', aldus Oderwald. 'Mann zet twee visies op ziekte tegenover elkaar. Aan de ene kante ziekte als eigen verantwoordelijkheid en aan de andere kant ziekte als iets van buitenaf. Toevallig las ik gisteren over een enquête met de vraag of mensen die roken en drinken meer zorg-

premie moeten betalen. Dat gaat over precies dezelfde afweging.'

Volgens Oderwald helpt *De Toverberg* artsen om de houding die patiënten tegenover hun ziekte hebben, te identificeren. Het is een vaardigheid waar ze volgens hem veel aan hebben. 'Die houding bepaalt mede hoe succesvol interventies zijn. Inzicht daarin levert je op termijn tijds-winst op. We weten bijvoorbeeld dat een heleboel patiën-ten hun pillen niet innemen. Als je met een patiënt gaat praten en erachter komt hoe hij zijn ziekte beleeft, kan je wellicht meer grip op het medicijngebruik krijgen.'

Verteltechniek

Naast een beter inlevingsvermogen en aandacht voor de houding van de patiënt, heeft literatuur lezen volgens Haan nog een voordeel. 'Je kunt je narratieve technieken eigen maken. Je krijgt als arts een patiënt met een verhaal tegenover je. Dat verhaal moet je vertalen in relevante in-formatie, vervolgens moet je het verhaal weer overdragen aan collega's. Daar zijn vaardigheden voor nodig en het lezen van romans kan je helpen die te verkrijgen.'

Volgens Oderwald kunnen romans daarnaast nog een verhelderend licht werpen op de interactie tussen de pa-tiënt en de arts. 'Al lezend leer je archetypes te herkennen zoals de heroïsche dokter of de hulpbehoevende patiënt. Mensen stappen daar vaak makkelijk in. Een patiënt wil niets liever dan een arts die hem of haar redt uit de klau-wen van de dood, en de arts vindt het vaak ook wel lekker om die rol te krijgen. Het is erg verleidelijk om je op zo'n voetstuk te laten zetten, maar je zal niet de eerste zijn die bedrogen uitkomt. Zoals Freud al zei: "De wens kan soms de plek van de werkelijkheid innemen." Als dokter moet je enige sjoerge van dat soort dingen hebben.'

Verplicht

Overigens is het een aanname dat literatuur lezen de empathie bevordert, beaamt Oderwald. 'Dat verband is lastig aan te tonen.' Ook Kaptein erkent dat er nog geen harde bewijzen zijn. Desondanks kent hij weinig twijfels: 'LitMed zou op alle medisch faculteiten verplicht moeten worden gesteld. Structureel, van het begin van de oplei-ding tot het einde, net zoals er onderwijs is in pathologie en fysiologie. Daar krijg je betere dokters van.' *Als*

Schrijvers te gast

In het VUmc lopen geregeld bekende auteurs rond in het kader van het project 'Schrijver op de afde-ling'. De gedachte is dat zij een verrassend licht kunnen werpen op de medische praktijk en ziek-zijn. Het project heeft al geresulteerd in *Onverklaar-baar bewoond* van Bert Keizer en *De Verdovers* van Anna Enquist (zie ook de recensie op blz. 6).